

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра педагогіки та психології, факультет № 3

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«ЕТНОПСИХОЛОГІЯ»

обов'язкових компонент

освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань

05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність

053 Психологія

м. Харків
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 21.12.2023 № 11

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 20.12.2023 № 13

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ХНУВС
Протокол від 21.12.2023 № 11

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології (Протокол
від 14.12.2023 № 20)

Розробник:

доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3, доцент, кандидат
соціологічних наук – Ольга МЕДВЕДЄВА.

Рецензенти:

1. Начальник кафедри соціальної психології та педагогіки гуманітарного факультету НАНГУ, кандидат психологічних наук, доцент – Станіслав ЛАРІОНОВ.
2. Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Вікторія ДОЦЕНКО.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 5	05 Соціальні та поведінкові науки; 053 Психологія	Навчальний курс: 1 Семестр: 2 Вид контролю: <i>залік</i>
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять: <i>денна форма навчання</i>		
Лекції – 16; Семінарські заняття – 0; Практичні заняття – 14; Самостійна робота – 60;	<u>Індивідуальні завдання:</u> Реферати – 1.	
<i>заочна форма навчання</i>		
Лекції – 10; Семінарські заняття – 0; Практичні заняття – 6; Самостійна робота – 74;	<u>Індивідуальні завдання:</u> Реферати – 1.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Етнопсихологія» є опанування здобувачами вищої освіти системи теоретичних знань щодо етнокультурної та етнопсихологічної наукової проблематики; висвітлення етнокультурної карти сучасного світу; розширення знань майбутніх психологів з питань національно-психологічних властивостей людини, що уособлює певну етнічну культуру, спосіб життя, ментальність; прагнення розкрити соціально-психологічні механізми творення і розвитку нації та історію становлення галузі знань щодо психічних ознак етносу; а також формування необхідних умінь і навичок практичної діяльності в кроскультурному контексті.

Міждисциплінарні зв'язки: з навчальними дисциплінами «Психологія», «Соціологія», «Соціальна психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Конфліктологія», «Культурологія», «Крос-культурна психологія», «Культурна антропологія».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Етнопсихологія» є:

- ознайомити здобувачів вищої освіти із теоретико-методологічними засадами етнопсихології як науки, основними підходами до розуміння

ентичності, методами дослідження її прикладних проблем та генезою етнопсихологічних уявлень;

- розкрити психологічну специфіку етносу й охарактеризувати соціально-психологічних феномени міжетнічної взаємодії;
- описати своєрідність і механізми прояву національно-психологічних особливостей людей як в повсякденній взаємодії, так і в міжнаціональних стосунках;
- проаналізувати формування етнокультурних особливостей психічної діяльності особистості, її ідентичності, свідомості та самосвідомості, національного характеру та можливостей її крос-культурного аналізу;
- сформувати у майбутніх фахівців етнопсихологічні знання, які допоможуть ефективно здійснювати правоохоронну діяльність;

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні здобувачі вищої освіти повинні **знати:**

- основні поняття та зміст діяльності з урахуванням етнопсихологічної специфіки, зокрема у сфері суспільно-правових відносин;
- основні підходи до розуміння ентичності та етнічну й культурну специфіку механізмів, агентів та інститутів соціалізації;
- психологічну характеристику етносу та особливості формування національного характеру, ментальності, менталітету, етнічної самосвідомості та національної ідеї;
- особливості українського етносу та вплив історичних й релігійних чинників на формування української самосвідомості;
- психологічні аспекти міжетнічних відносин та психологічні механізми корекції міжнаціональних зв'язків та гармонізації міжетнічних відносин;
- психологічну сутність феномена міграції та проблеми адаптації до нового культурного середовища;
- психологію особистості в кроскультурному контексті;

– **вміти:**

- вільно володіти поняттями та категоріями, що розкривають суть предмету дисципліни;
- грамотно підбирати та використовувати методи психодіагностичного дослідження у етнопсихології;
- визначати особливості впливу етнічного статусу особи на її світосприйняття;
- здійснювати психологічну характеристику та проводити психологічний аналіз ситуацій з урахуванням етнокультурної специфіки;
- здійснювати практичну діяльність з урахуванням етнокультурної специфіки;
- всебічно осмислювати і узагальнювати фактори та джерела формування національно-психологічних особливостей представників різних

етнічних спільнот та їх вплив на досягнення взаєморозуміння між людьми;

- аналізувати підходи до формування та розвитку особистості в різних етнонаціональних спільнотах;
- проводити соціально-психологічний аналіз міжетнічних відносин, відокремлювати етнічні стереотипи, упередження і забобони з метою їх коригування;
- аналізувати отримані результати та розробляти рекомендації для прийняття правових та управлінських рішень.

Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:	
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-2 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
	ЗК-7 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
	ЗК-8 Здатність розробляти та управляти проектами.
	ЗК-9 Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК-5 Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
	СК-6 Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
	СК-8 Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
	СК-9 Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
Програмні результати навчання	
ПР-1	Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань

	із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
ПР-8	Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.
ПР-9	Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
ПР-13	Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки: предмет, завдання та методи

Етнічна психологія як галузь психологічної науки. Історія, культура, етнопсихологія: на шляху до єдиної парадигми. Генеза наукових уявлень про співвідношення культури й психіки. Людинознавча проблематика у актуальних вимірах: зв'язок етнопсихології з іншими науками. Становлення етнопсихології як науки, її об'єкт та предмет. Основні підходи до розуміння предмета етнопсихології. Завдання, структура та функції етнопсихології. Методологічні принципи, види досліджень та методи етнопсихології. Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології. Напрями розвитку сучасної етнопсихологічної науки. Основні напрямки в етнопсихологічних дослідженнях (релятивізм, абсолютизм, універсалізм).

Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології

Феномен етносу в етнопсихологічному дискурсі. Основні теорії етносу (пасіонарна теорія Л. Гумільова, дуалістична теорія Ю. Бромля, інформаційна теорія Н.Чебоксарова, системно-статистична теорія). Основні підходи до визначення поняття «етнічності», ознаки та типологія етносів. Психічний склад етносу. Архетипи. Соціально-психологічна сутність поняття «нація». Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Етнонаціональна самоідентифікація особистості в кроскультурному контексті. Психологічні особливості українського етносу. Український менталітет. Сім'я і формування українського національного характеру. Новітня національна ідея України.

Тема 3. Культура як об'єкт втілення національної психології

Культура як психологічне поняття. Чинники розвитку культури. Функції культури. Взаємозв'язок між культурою й етносом. Культурний спадок.

Українська культура. Порівняльно-культурний підхід в етнопсихології. Крос-культурні дослідження й проблема інтерпретації. Тести інтелекту й суперечки навколо інтерпретації результатів тестування. Залежність комунікації від культурного контексту. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності. Особливості невербальної комунікації в етнокультурному контексті. Етикет різних народів та етнічні традиції у діловому спілкуванні. Ритуали та звичаї як психологічне явище.

Тема 4. Міжетнічні відносини

Сутність та психологічні детермінанти міжетнічних відносин. Механізми міжгрупового сприймання в міжетнічних відносинах. Роль етнічних стереотипів у міжгруповому сприйманні. Види та властивості етнічних стереотипів. Етнічні упередження, дискримінація, ксенофобія. Поняття і сутність етноконфліктів. Теорії виникнення етнічних конфліктів. Види, механізм і причини етноконфліктів. Врегулювання етнічних конфліктів. Взаємодія культур, поняття «культурного шоку», його симптоми та способи подолання. Міжкультурна адаптація: поняття, фактори впливу та напрями. Наслідки міжкультурних контактів для груп. Етапи процесу адаптації до нового культурного середовища. Стратегії міжкультурної адаптації.

Тема 5. Етнічний світ особистості в кроскультурному контексті.

Формування особистості в етнічному середовищі. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки: соціалізація, наслідування, ідентифікація, інкультурація, культурна трансмісія. Етноспецифічні фактори виховання в різному віці. Етнографія дитинства. Порівняльно-культурне дослідження. Культурні особливості ініціації («перехід у світ дорослих»). Етнопсихологічні проблеми дослідження особистості. Проблема норми і патології.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Денна форма

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 2							
Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки: предмет, завдання та методи.	14	2	-	2	-	10	залік
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології.	30	6	-	4	-	20	
Тема 3. Культура як об’єкт втілення національної психології.	14	2	-	2	-	10	
Тема 4. Міжетнічні відносини.	18	4	-	4	-	10	
Тема 5. Етнічний світ особистості в кроскультурному контексті.	16	4	-	2	-	10	
Всього за семестр № 2	90	16	0	14	-	60	

Заочна форма

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 2							
Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки: предмет, завдання та методи.	14	2	-	-	-	12	залік
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології.	24	2	-	2	-	20	
Тема 3. Культура як об’єкт втілення національної психології.	18	2	-	2	-	14	
Тема 4. Міжетнічні відносини.	20	2	-	2	-	16	
Тема 5. Етнічний світ особистості в кроскультурному контексті.	14	2	-	-	-	12	
Всього за семестр № 2	120	14	4	8	-	74	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання**Денна форма**

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки: предмет, завдання та методи.		
1. Психологічна сутність основних понять етнопсихології: етнос, нація, психічний склад, етнічні стереотипи, етнічні конфлікти, національний характер, етноцентризм тощо.	Основна: 2, 4-11 Допоміжна: 6, 7, 8	
2. Психологічна антропологія в працях М. Мід, Р. Бенедикт, А. Кардинера, Р. Лінтона.	Інтернет ресурси: 1-5	
3. Сучасні західні етнопсихологічні напрями і		

	школи.	
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології.		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та зміст етнічної маргінальності. 2. Леві-Брюль про ментальність первісної і сучасної людини. 3. Структура ментальності за Р. Додоновим: енергетичний рівень (поле), образний (архетипи); логічний (поняття). 4. Етногенез українців. 5. Історичні умови та фактори (географічні, кліматичні, соціально-політичні, економічні та ін) розвитку національного характеру. 6. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. 7. Поняття діаспори та її етнопсихологічні особливості. 	<p>Основна: 1-11</p> <p>Допоміжна: 1-8</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>
Тема 3. Культура як об'єкт втілення національної психології.		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Національна та світова культура як втілення національної психології. 2. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності. 3. Культурні синдроми, виділені Г. Тріандісом та Г. Хофстеде. 4. Етикет різних народів та етнічні традиції у діловому спілкуванні. 5. Особливості знайомства, звернення, привітання та їх урахування в міжетнічному спілкуванні. 	<p>Основна: 3-9, 11</p> <p>Допоміжна: 1, 3, 6, 8, 9</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>
Тема 4. Міжетнічні відносини.		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Феномен психологічного захисту нації. 2. Теорія конструктивізму та її вплив на етнічну взаємодію. 3. Дискримінація у сучасному світі. 4. Психологічна складова етнічного конфлікту. 5. Технології врегулювання міжетнічних конфліктів. 6. Медіація та переговори. 	<p>Основна: 1, 4-11</p> <p>Допоміжна: 3, 4, 5, 6</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>
Тема 5. Етнічний світ особистості в кроскультурному контексті.		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етнопсихологічний проблеми дослідження особистості. 2. Особистісні риси: універсальність або специфічність. 3. Проблема норми і патології у етнокультурному вимірі. 4. Особливості культурно-специфічних психічних розладів. 	<p>Основна: 5-11</p> <p>Допоміжна: 1, 3, 6, 7, 9</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>

Заочна форма

Перелік питань до тем навчальної дисципліни	Література:
Тема 1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки: предмет, завдання та методи.	
<ol style="list-style-type: none"> 4. Психологічна сутність основних понять етнопсихології: етнос, нація, психічний склад, етнічні стереотипи, етнічні конфлікти, національний характер, етноцентризм тощо. 5. Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами. 6. Європейські вчені про психологію народів (середина XVIII - перша половина XIX ст.). 7. Вітчизняні етнопсихологічні дослідження. 8. Психологічна антропологія в працях М. Мід, Р. Бенедикт, А. Кардинера, Р. Лінтона. 9. Сучасні західні етнопсихологічні напрями і школи. 10. Етнографічні аспекти вивчення етнічних особливостей особистості. 11. Методи етнопсихологічних досліджень. 	<p>Основна: 2, 4-11</p> <p>Допоміжна: 6, 7, 8</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології.	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Основні теорії етносу (пасіонарна теорія Л. Гумільова, дуалістична теорія Ю. Бромля, інформаційна теорія Н.Чебоксарова, системно-статистична теорія). 2. Поняття свідомого та позасвідомого в етнопсихології. 3. Сутність та зміст етнічної маргінальності. 4. Леві-Брюль про ментальність первісної і сучасної людини. 5. Структура ментальності за Р. Додоновим: енергетичний рівень (поле), образний (архетипи); логічний (поняття). 6. Етногенез українців. 7. Історичний фактор у формуванні української самосвідомості. 8. Історичні умови та фактори (географічні, кліматичні, соціально-політичні, економічні та ін) розвитку національного характеру. 9. Вплив геополітичного чинника на український національний характер. 	<p>Основна: 1-11</p> <p>Допоміжна: 1-8</p> <p>Інтернет ресурси: 1-5</p>

	10.Зміст поняття «український кордоцентризм».	
	11.Поняття діаспори та її етнопсихологічні особливості.	
Тема 3. Культура як об'єкт втілення національної психології.		
	1. Культура як психологічне поняття. 2. Культура як етнодиференціююча ознака. 3. Національна та світова культура як втілення національної психології. 4. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності. 5. Культурні синдроми, виділені Г. Тріандісом та Г. Хофстеде. 6. Етикет різних народів та етнічні традиції у діловому спілкуванні. 7. Особливості знайомства, звернення, привітання та їх урахування в міжетнічному спілкуванні.	Основна: 3-9, 11 Допоміжна: 1, 3, 6, 8, 9 Інтернет ресурси: 1-5
Тема 4. Міжетнічні відносини.		
	1. Проблемні питання міжнаціональних відносин. 2. Криза європейської ідентичності у вимірі міжнаціональних відносин. 3. Феномен психологічного захисту нації. 4. Теорії расизму та їх роль у сучасному світосприйманні. 5. Теорія конструктивізму та її вплив на етнічну взаємодію. 6. Дискримінація у сучасному світі. 7. Психологічна складова етнічного конфлікту. 8. Технології врегулювання міжетнічних конфліктів. 9. Медіація та переговори.	Основна: 1, 4-11 Допоміжна: 3, 4, 5, 6 Інтернет ресурси: 1-5
Тема 5. Етнічний світ особистості в кроскультурному контексті.		
	1. Етнопсихологічні проблеми дослідження особистості у культурах. 2. Етнопсихологічний проблеми дослідження особистості. 3. Порівняльно-культурне вивчення соціалізації. 4. Особистісні риси: універсальність або специфічність. 5. Проблема норми і патології у етнокультурному вимірі. 6. Особливості культурно-специфічних психічних розладів.	Основна: 5-11 Допоміжна: 1, 3, 6, 7, 9 Інтернет ресурси: 1-5

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Праця Г. Деветро «Етнопсихоаналіз».
2. Поняття про «модальну особистість» за Р. Липтонду, А. Інкелес.
3. «Ідеальна особистість» за Дж. Хоніманом.
4. Методи етнопсихологічних досліджень.
5. Сучасні напрямки етнопсихологічних досліджень в Україні.
6. Релятивізм, абсолютизм, універсалізм.
7. Етнічний парадокс у глобалізованому світі.
8. Концепція Г. Лебона та її вплив на суспільну думку.
9. «Продукти» народного духу – мова, міфи, звичаї як джерела пізнання етнопсихології у працях В. Вундта.
10. Етноцентризм та націоналізм у сучасному світі.
11. Національні почуття.
12. Національні меншини України.
13. Культурний спадок. Національний культурний спадок.
14. Крос-культурне порівняння, труднощі крос-культурних досліджень.
15. Вплив культури на інтелектуальний розвиток дитини.
16. Ритуали та звичаї в міжетнічних стосунках.
17. Національні культури «вини» та «сорому».
18. Маскулінність і фемінність у етнопсихології.
19. Етнотворчість.
20. Традиційні обрядовість, вірування і повір'я українців.
21. Патріотизм: його сутність і особливості прояву.
22. Культурний шок і його симптоми.
Соціальна дистанція у етнічній взаємодії.
23. Психологія національного екстремізму.
24. Мультикультурні ідентичності (за Мацумото, Ойзерман, Косміцкі).
25. Розвиток емоційної сфери в етнічних групах.
26. Перехід у світ дорослих (Р. Бенедикт, М. Кле, М. Мід), ініціація як обряд переходу у світ дорослих.
27. Народна гра як засіб розвитку дитини.

5.1.2. Теми курсових робіт

Не передбачені навчальним планом.

5.1.3. Теми наукових робіт

Не передбачені навчальним планом.

6. Методи навчання

При проведенні лекцій використовувалися такі **методи**:

- метод пояснення;
- метод проблемного викладання;
- порівняльний метод;

- аналітичний метод;
- метод прикладів.

Також, при вивченні курсу необхідне:

- 1) конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій та рекомендованою літературою;
- 2) підготовка до практичних занять та робота протягом практикумів;
- 3) підготовка тематичних повідомлень;
- 4) участь у групових дискусіях;
- 5) вирішення творчих практичних завдань.

Індивідуальна робота передбачає роботу з основною та додатковою літературою у підготовці до практичних занять, написанні доповідей, рефератів, підготовку презентацій виступів тощо.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Етнопсихологія як наука: об'єкт, предмет та завдання.
2. Генеза наукових уявлень про співвідношення культури й психіки.
3. Зв'язок етнопсихології з іншими науками.
4. Основні підходи до розуміння предмета етнопсихології.
5. Завдання, структура та функції етнопсихології.
6. Методологічні принципи, види досліджень та методи етнопсихології.
7. Напрями розвитку сучасної етнопсихологічної науки.
8. Основні напрямки в етнопсихологічних дослідженнях (релятивізм, абсолютизм, універсалізм).
9. Феномен етносу в етнопсихологічному дискурсі.
10. Основні теорії етносу.
11. Основні підходи до визначення поняття «етнічності», ознаки та типологія етносів.
12. Психічний склад етносу. Архетипи.
13. Соціально-психологічна сутність поняття «нація».
14. Теорії націй.
15. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.
16. Про ментальність первісної і сучасної людини (Леві-Брюль).
17. Історичні умови та фактори (географічні, кліматичні, соціально-політичні, економічні та ін) розвитку національного характеру.
18. Етнонаціональна ідентифікація в кроскультурному контексті.
19. Етногенез українців.
20. Психологічні особливості українського етносу.
21. Новітня національна ідея України.
22. Поняття діаспори та її етнопсихологічні особливості.
23. Культура як психологічне поняття.
24. Чинники розвитку культури. Функції культури.
25. Взаємозв'язок між культурою й етносом.
26. Культурні синдроми, виділені Г. Тріандісом та Г. Хофстеде.

27. Культурний спадок.
28. Українська культура.
29. Порівняльно-культурний підхід в етнопсихології.
30. Крос-культурні дослідження й проблема інтерпретації.
31. Маскулінність і фемінність у етнопсихології.
32. Залежність комунікації від культурного контексту.
33. Мовознавчі дослідження етнічної самобутності.
34. Особливості невербальної комунікації в етнокультурному контексті.
35. Етикет різних народів та етнічні традиції у діловому спілкуванні.
36. Ритуали та звичаї як психологічне явище.
37. Сутність та психологічні детермінанти міжетнічних відносин.
38. Механізми міжгрупового сприймання в міжетнічних відносинах.
39. Роль етнічних стереотипів у міжгруповому сприйманні.
40. Види та властивості етнічних стереотипів.
41. Етнічні упередження, дискримінація, ксенофобія.
42. Поняття і сутність етноконфліктів.
43. Теорії виникнення етнічних конфліктів.
44. Види, механізм і причини етноконфліктів.
45. Врегулювання етнічних конфліктів.
46. Взаємодія культур, поняття «культурного шоку», його симптоми та способи подолання.
47. Міжкультурна адаптація: поняття, фактори впливу та напрями.
48. Наслідки міжкультурних контактів.
49. Етапи процесу адаптації до нового культурного середовища.
50. Стратегії міжкультурної адаптації.
51. Мультикультуралізм та криза європейської ідентичності.
52. Формування особистості в етнічному середовищі.
53. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки: соціалізація, наслідування, ідентифікація, інкультурація, культурна трансмісія.
54. Соціально-психологічні механізми соціалізації.
55. Етноспецифічні фактори виховання в різному віці. Етнографія дитинства.
56. Порівняльно-культурне вивчення соціалізації.
57. Культурні особливості ініціації («перехід у світ дорослих»).
58. Етнопсихологічний проблеми дослідження особистості.
59. Особистісні риси: універсальність або специфічність.
60. Проблема норми і патології у етнокультурному вимірі.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи;

презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських та практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр} + \text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) * 10$$

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної} \\ \text{дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем} \end{array}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної} \\ \text{дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{поточний} \\ \text{семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{попередній} \\ \text{семестр} \end{array} : 2$$

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії

оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (*робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, вирішити практичне завдання тощо.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS			
Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	відмінно - теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою)
80 – 89	Добре (“зараховано”)	B	дуже добре - теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома-трьома незначними помилками)
75 – 79		C	добре - теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками
65 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	задовільно - теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками
60 – 64		E	задовільно - теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мініимального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
21–59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	умовно незадовільно – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мініимального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (із можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки)
1–20		F	безумовно незадовільно – безумовно незадовільно (теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Бородінов В.Д., Пащенко Ю.А. Психологічна характеристика етнонаціональних спільнот. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. № 1. С. 80-88.
URL : <http://dspace.nbuuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/33432/83-Borodinov.pdf?sequence=1>
2. Вакуленко О. Л. Сучасні проблеми української етнопсихології : монографія / О. Л. Вакуленко. Київ : Київський університет, 2018. 111 с.
3. Гринів О. Українська націологія: проблеми теорії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2016. 676 с. URL : <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/5906/1/%D0%A3%D0%BA%D1%80%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202.pdf>
4. Данилюк І. Етнокультурна психологія. Історія та сучасність : монографія / Іван Данилюк, Антон Курапов, Ілья Ягіяєв. К.: АртЕк, 2019. 432 с.
5. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія» / автор-упорядник О. П. Цюняк. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. 132 с. URL : <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7427/1/%D0%A6%D1%8E%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9F.%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202018.pdf>
6. Етнопсихологія : підручник / В. М. Павленко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 448 с.
7. Махній М. М. Етнічна психологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 272 с.
8. Пірен М.І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН. Київ: Університет «Україна», 2011. 526 с.
9. Савицька О.В., Співак О.В. Етнопсихологія : навч. посібник. Рек. МОН. Київ: Каравела, 2011. 264 с. URL : [http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E.%D0%92.,%20%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%9B.%D0%9C.%20\(1\).pdf](http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E.%D0%92.,%20%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%9B.%D0%9C.%20(1).pdf)
10. Татенко В. О. Соціальна психологія націєтворення: суб'єктно-вчинковий підхід : монографія / В. О. Татенко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 140 с. URL : <https://ispp.org.ua/2021/02/19/tatenko-v-o-monografiya-socialna-psixologiya-naciyetvorenniya-subyektno-vchinkovij-pidxid/>
11. Янів В. О. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів, упоряд. М. Шафовал. 3-тє вид., стер. Київ : Знання, 2016. 341 с. URL : <http://irbis-nbuuv.gov.ua/cgi->

[bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0006280](http://bin.ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0006280)

Додаткова

1. Березюк О.С. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 172 с.
2. Гай-Нижник П. Українська національна ідея: соборні чинники та визначальні засади. Трансформація української національної ідеї. К.: Наш формат, 2019. С. 143–171.
3. Етнокультурологія : навчально-методичний посібник для підготовки студентів за спеціальністю 034 Культурологія / І. В. Гурова, С. А. Хрипко. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 262 с. URL : [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39609/1/Gyrova_Khrypko_Posibnuk_%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0_2%20\(1\)%20\(1\).pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39609/1/Gyrova_Khrypko_Posibnuk_%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0_2%20(1)%20(1).pdf)
4. Козляковський П. А. Соціальна психологія : курс лекцій, практикум, хрестоматія. Миколаїв : Вид. держ. унт, 2015. 424 с.
5. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 624 с.
6. Нікішенко Ю. І. Етнологія та культурологія : спільні проблемні поля культуро-центричного світу URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15230/Nikishenko_Etnolohiia_ta_kulturolohiia_spilni_problemnii_polia.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Проскурова С.В. Сучасний стан та проблеми досліджень етнопсихології українців. *Наукові записки. Історичні науки*. Вип. 9. С. 162-171. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/53036119.pdf>
8. Фурман А. Психокультура української ментальності [2-ге наук. вид.]. Тернопіль : НДІ МЕВО, 2018. 168 с.
9. Turner E. *Communitas : The Anthropology of Collective Joy* / Edith Turner. New York : Palgrave Macmillan, 2012. 260 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
2. Репозитарій відкритого доступу (електронний архів) наукових праць авторів ХНУВС. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>
3. Наукова періодика України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і Психологія». URL : <https://pedpsy.duan.edu.ua/index.php/uk/>
4. Наукова періодика України. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. URL : <http://www.appsychology.org.ua/index.php/ua/>
5. Наукова періодика України. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. URL : <http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>